

نقش کیفیت منظر شهری در ایجاد حیات اجتماعی و هویت مکانی شهروندان (مطالعه

موردی: بزرگراه نواب)*

علیرضا سیاف زاده^۱، محمد میره‌ای^{۲*}، مرتضی نوده فراهانی^۳

^۱ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور

^۲ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور

^۳ کارشناس ارشد شهرسازی

(تاریخ دریافت: ۹۱/۱۰/۱ تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۲/۲۵)

چکیده

امروزه مبحث هویت مکانی شهروندان و حیات اجتماعی شهر از مسائل بسیار مهم زندگی شهری در جهان و ایران است. عوامل و عناصر مختلفی می‌توانند در زمینه هویت و مسائل اجتماعی شهروندان اثرگذار باشند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها منظر شهری است. در واقع، دو مقوله هویت و منظر شهر دارای تعاملات و پیوندهای متقابلی هستند. هر دو مقوله منظر و هویت شهری به نوبه‌ای در دهه‌های گذشته در برنامه‌ها و اقدام‌های متخصصان و متولیان مسائل شهری در ایران مغفول بوده‌اند و کمتر به آن‌ها توجه شده است. این مقاله با توجه به اهمیت موضوع، بررسی روابط کیفیت منظر شهری و نقش آن در ایجاد حیات اجتماعی و هویت مکانی شهروندان را به عنوان هدف خود قرار داده است. به منظور انجام این مطالعه، نیاز به بستر جغرافیایی مناسب بوده است. لذا بزرگراه نواب در قلب شهر تهران به عنوان تجربه شهرسازی مدرن ایرانی انتخاب شد و منظر شهری این محدوده کاوش گردید و ساکنان آن مورد پرسش قرار گرفتند. روش انجام پژوهش تحلیلی-تبیینی بوده است. هم‌چنین گردآوری اطلاعات به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی (با استفاده از ابزارهای پرسشنامه و مشاهده) انجام شده است. نتایج مطالعات نشان می‌دهد بین دو متغیر هویت مکانی و کیفیت منظر شهری رابطه معناداری وجود دارد و این متغیرها نسبت به کاهش و افزایش یکدیگر واکنش نشان می‌دهند و ارتباط آن‌ها قابل تعمیم است. بر اساس این قاعده در محدوده نواب، با توجه به سطح نازل کیفیت منظر شهری، هویت مکانی و حس تعلق به مکان و در نتیجه حیات اجتماعی شرایط چندان مناسبی وجود ندارد.

واژگان کلیدی: منظر شهری، هویت مکانی، حیات اجتماعی، بزرگراه نواب.

فهرست منابع و مراجع

- اسلامی راد، قربان و یاسر قاسمی (۱۳۸۹)، نقش و اهمیت باغ‌های تاریخی در ساماندهی منظر شهری (نمونه موردی: شهر بهشهر)، همایش ملی سیما و منظر شهری، پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی، پاییز ۱۳۸۹، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۷۵)، «هویت و این همانی با فضا» مجله صفا، شماره ۲۱ و ۲۲ تابستان ۱۳۷۵، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۲)، «معیارهای کیفی سنجش فضا»، فصلنامه آبادی، سال ۱۳، شماره ۳۹ (تابستان ۱۳۸۲ شماره چهارم دوره جدید) صفحات ۹۴-۱۰۰، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵)، راهنماهای طراحی فضاهای شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵)، «سیمای شهر؛ آنچه کوبین لینگ از آن می‌فهمید»، فصلنامه شهرسازی و معماری آبادی، شماره ۵۳، صص ۲۵-۲۰، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۶)، مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران.
- تیموری، محمود (۱۳۸۶)، «مفهوم منظر شهری»، مجله اینترنتی منظر، سال اول - شماره چهارم تیر ۸۶.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۷۸)، «فضای شهری، حیات واقعه‌ای و خاطره‌های جمعی»، نشریه علمی-پژوهشی صفا، شماره ۲۸، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده معماری و شهرسازی، تهران.
- حبیبی، سید محسن (۱۳۷۹)، «جامعه مدنی و حیات شهری»، مجله هنرهای زیبا، شماره ۷، تابستان ۱۳۷۹ صفحات ۳۳-۲۲، پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران، تهران.
- رهر، مرتضی؛ رامیار رضا و محمد مهدی سعیدی (۱۳۸۷)، «آستانه و حریم فعالیت های انسانی در منظر شهری»، نشریه اینترنتی معماری منظر، سال دوم - شماره بیست و نهم - ۱۵ آبان ماه ۱۳۸۷.
- زرآبادی، زهرا سادات؛ امینی، سعیده و سارا لاری (۱۳۸۹)، «روش‌های کاربردی در آسیب‌شناسی منظر شهری»، همایش ملی سیما و منظر شهری، پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی، پاییز ۱۳۸۹، تهران.
- غفوری، عطیه (۱۳۸۶)، «معماری منظر چیست؟»، مجله اینترنتی منظر، سال اول - شماره یک - ۱ اردیبهشت ماه ۱۳۸۶.
- کالن، گوردون (۱۳۸۲)، گزیده منظر شهری، ترجمه منوچهر طبیبیان، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، تهران.
- گلکار، کوروش (۱۳۸۵)، «مفهوم منظر شهری»، فصلنامه آبادی، شماره ۵۳، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران.
- لینگ، کوبین (۱۳۸۱)، ب، «بازنگری در سیمای شهر» (منظر ذهنی شهر)، مترجم کوروش گلکار، فصلنامه صفا، شماره ۳۴، صص ۸۳-۷۴، تهران.
- لینگ، کوبین (۱۳۸۱)، ج، «تئوری شکل شهر»، ترجمه سید حسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم با تجدید نظر، تهران.
- لینگ، کوبین (۱۳۸۳)، سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ششم، تهران.
- محمودی، محمد مهدی (۱۳۸۱)، «تاثیر بزرگراه‌های درون شهری در تغییر منظر شهری تهران»، فصلنامه هنرهای زیبا، شماره ۱۲ زمستان ۸۱، پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران، تهران.
- منصوری، سید امیر (۱۳۸۹)، «چیستی منظر شهری»، ماهنامه منظر، شماره نهم، مرکز تحقیقات نظر، تهران.
- میره، محمد (۱۳۸۹)، «گونه‌شناسی منظر شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی ایران»، همایش ملی سیما و منظر شهری، پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی پاییز ۱۳۸۹، تهران.
- میره، محمد (۱۳۸۹)، «گزارش طرح پژوهشی آسیب‌شناسی سیما و منظر شهری تهران، نمونه موردی: بزرگراه نواب»، گروه منظر شهری پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی، تهران.

Hall, Edward T (1976), *Die Sprache Des Raums*, Dusseldorf.

M. Carmona, T. Heath, T. Oc, S. Tiesdell (2006), *Public Spaces- Urban Spaces*, Architectural press, UK.